

FELVINCZI GY.

A jó egészségről

R M K I.

1459

Lócse 1694

2. péld.

Teljes

(A körülvágás alkalmával erősen
megsérült példány.)

RMK.I.1459.

2. péld.

DE CONSERVANDA
— B O N A
VALETU-
DINE
LIBER
SCHOLÆ SALERNITANÆ.

Az
ANGLIA ORSZAGBAN
lévő
SALERNITANA SCHOLANAK
JO EGESSEGRŐL
való Meg-tartásnak módgyáról
írott
KÖNYVE.

*Melly Most Magyarra fordittatott
és Rhythmusokban alkalmaztattot.*

FEL-VINGZI GRÖGT

LÖTSÉN.

Nyomt. BREVER SAMUEL. 1694.

A' JO-AKARO OLVASOHOZ:

Jo akaró Olvasó! Ha mi-ollyat e' Munkámban látsz, a' mit vagy el-hagyatott dolognak, vagy többi-
résnek, vagy a' Deák szóknak természet-szerint való for-
ditása ellen valónak lenni gondolnál: addig Írásomat
meg-ne czáfold, vala-meddig elmédben jól meg nem
hányod-vedet, vagy náladnál tudósabbaktól nem érte-
kezel, micsodás szók mi okért tétettek-fel, Mert, a' mi-
képpen azokat a' Tropusokat, Figurákat, (Mellyeknek
még sok részei vannak:) e' bölcs Salernitana Schola bi-
zonyos okokra nézve fel-tört; azért rőtte-fel ez Mun-
kájában, hogy, vagy kinem sült volna külömben jól a'
dolognak magyarázattya; vagy, a' még határozott
czélú verseknek summáját, az határon kívüli való szók-
kal kellett volna ki-fejezni: Es így, annak rendi meg-bom-
lott volna. Így énis, mivel a' meg határozott mester-
ségű, és nem Prosa, (az az, szabadon folyható: (ha-
nem Ligata (az az, meg-kötöttet, határozott:)) Mun-
kából, ugyan meg-határozottat fordítottam Magyar
Rhythmusokra; lehetetlenség, hogy az együgyű elme
mind helyes rendű magyarázatban vehesse. Hanem:
valamit ebben nem értesz, ha a' magad elméd fel nem éri,
tudakozzáll olyanoktól, a' kik tégedet ebben el-igazit-
hatnak. De mindennek felett, jól meg Visgállyad a' Di-
stinctionok at: (Comakat, Colonokat, Media-Nótákat, Pun-
ctumokat, és Parenthésiseket:) mellyek tégedet e' fordítá-
somban való gyanús szóknak meg-értésére igen segite-
nek. Ha melly szókat pedig olyanokat találsz, mellyek
vagy nem az helyes Magyarsági ki-nevezés szerint
tulajdonítsd a' Rhythmusoknak meg-határozott ren-
dinek. Te mindazáltal ha e' le-íratott intésemet
visgálsz, mind ezeknek értelmére mehetsz.

Légy egészséges!

A' PA-

A' PATRONUSHOZ:

IM, Nemzetes Uram *Mihály* néven *Hűszár*,
Kit jeles Atyától nemzett volt Colosvár,
A' mit tőlem kértél jelen vagy on immár:
Mészse, vagy nagy főkhöz ne mennyünk ezért bár,
Méltán viselheted a' szép *Hűszár* nevet,
Hogy Magyarúl lenni kívántad e' könyvet:
Mert e' név Németül jeles vitézt tehet;
S' egészség tartónál vitézebb ki lehet?
Mert mint a' vitézség nem csak erőből áll:
Hanem, a' bátor szív, s' az okosság használ:
Így, az egészségre nem sok étel szolgál,
De Mértéklelettség, melly jobb tobzódásnál.
Hiszem, Hűszár névnek akkor meg-feleltél,
Nagy Saxoniában hogy fegyvert viseltél,
S' az Herczegi Háznál sokszor kedvet leltél;
De még az sem volt jobb mértékleletésné.
Mert a' mértékletes ételben italban,
Isteni szolgálat végbe mehet jobban:
Bölcsesség, gazdagság fundálatik abban:
Ember élete-is nyújtatik hoszfabbban.
Elég gazdag s' bölcs, ki mértékleletesen él,
Mert ez által ember egészséget meg-nyér;
A' jó ember pedig Istentől csak azt kér:
A' bölcs Cicero-is e' dologra rá tér.
Mert midőn levelet bairattyának érja;
Első köszöntefin illy szavait mondgya:
Ha egészségsben vagy, jól van: s' ugyan hagyja,
Hogy egészségére legyen nagyobb gondgya.
Méltan bősültesd meg hát a' *Nemes Scholát*,
A' melly Királyának írta e' szép munkát,
Hogy csekély elmémnek kívántad folyását,
Terjeszse rád az UR ezért szent áldását.
Mert nem cselekedtem ezt én tudósakért;
Hanem, hogy jó Uram kértél, együgyűkért,
En-is a' Szent Istent szent segedelméért,
Aldom, s' a' Kegyelmed jó egészségéért.

A 2

CAPUT PRIMUM.

Animipathemata, & remedia quædam generalia. Medicorum defectus.

Anglorum Regiscribit Schola tota Salerni:

Si vis incolumem, si vis te reddere sanum:

1. Curas tolle graveis, 2. irasci crede profanum,
3. Parce mero. 4. cœnatoparum, 5. non sit tibi vanum,
urgere post epulas. 6. fomnum fuge meridianum,
7. Ne midum retine, 8. nec comprime fortiter anum.
9. Ne bene si ferves, tu longo tempore vives.

Si tibi deficient medici, medici tibi fiant.

10. Ne tria: 1. mens hilaris, 2. requies, 3. moderata diæta.

I. RESZ:

Az elmének indulatirúl: Es némelly summás

orvoslásnak módgyárúl. Az Orvos Doktorok nélkül

szűkössőknek magok alkalmaztatásárúl:

A' Nagy Angliának edgyik fő Schólája,

Melly nevezet szerint *Salernitána*,

Legyes Kiralyanak Irását ajánlya;

Hogy Egészségének így legyen Tartása:

Hogy ha egészséged tartani jóvallod,

7. Nagy tölled el. üzni önként nem akarod,

1. vésd te magadtúl minden sullyos gondod:

1. tidd-el, hogy sokat árt szertelen haragod.

Mérték-

Mértékletesen ély boroddal, étkeddel,
Igy léssen hasznossabb a' mit bé-vész, hidd-el:
Mihelyen ebédlesz, járn-kelni kelly-fel:
Ha szerit teheted, déli álmod hagy-el.

A' vizelletedet nálad ne szorongasd:

A' meg emészttet foká ne tartóztasd.

Ugy igyekezzél, hogy ezeket meg tarthasd;

Hogy sok esztendőkre napjaidat nyujthasd.

Mikor Orvos Doctor hozzád közel nincsen,

Im ez három dolog néked Orvos léssen:

Elméd vidítsd: Tessed nyugodalmot végyen:

Későn, s' idő előtt ebéded ne légyen.

II. Confortatio cerebri. Visus recreatio.

1. Lumina manè, 2. manus surgens gelidâ lavet undâ,
3. Hâc illâc modicum pergat, 4. modicum sua membra,
Extendat, 5. crines peâtat. 6. dentes fricet. ista,
Confortant cerebrum, confortant cætera membra.

1. Lote cale, 2. sta, pranfe, vel i, 3. frigescere minute.

1. Fons, 2. speculum, 3. gramen, hæc dant oculis relevame
Mane igitur montes, sub ferum inquirito fontes.

II.

*Az Agyvelőnek meg-erősödésérúl: és a' Szem-
világnak meg újulásárúl:*

Midőn reggel fel-kelsz, hideg vízben mosd jál:

Mentül hivesebb lesz, szemednek ez használ;

Jó, ha ember akkor ide-s' tova sétál,

S' tagjai terjesztve ha keveset járkál.

Hajad meg-fűsülni akkor ne múlásd-el;

Fogaid' meg tiszticsd vízzel, vagy kezeddél:

Agyadnak veleje erősödik ezzel,

S' minden tagaidnak használ, bizony, hidd-el.

Midőn meg-feredtél magad' tartsd melegben,

Hogy ha ebédlettél, állj, ne ülj csak helyben:

Vagy kicsinyt szellőzzél ott-kin az hívesben;
Nelégyen változás belső részeidben.

Hogy a' jól nézэфre szemed élesülyön;
Szép tífzta kűtfőbe gyakorta tekintsen;
Reggel az hegyekre függelftve nézéllyen;
Estve felé pedig vizeket szemléllyen.

III. *Somnus diurnus sit meridiano.*
sit brevis, aut nullus tibi somnus meridianus:
1. Febris, 2. pigricies, 3. capitis dolor, 4. atque catharrus.
Hęc tibi proveniunt ex somno, meridiano.

III.

Nappali és déli Álomról:

Négy ártalmi vannak a' déli álomnak;
Hát kevés időt hagyj, vagy semmit se annak:
Nyavalyák abból mert reád támadnak:
Hideg, Restség, Nátha, s' terhe Főfájásnak.

IV. *Flatus in alio detentus.*

Quatuor ex vento veniunt in ventre retento:
Spasmus, 2. hydrops, 3. colica, & vertigo: hoc res
probat ipsa.

IV.

Az hasban meg tartóztatott Szélről:

Az hasban meg tartott kőválygó dohos Szél,
Nagy nyavalyákat hoz, onnan ha ki nem kél:
Görcsöt, Vízkórлагot, Kólyikáfsúl a' bél,
Az illy ember gyakran Fő-fédelgéstől fél.

V. *Cæna.*

Ex magnâ cœna stomacho fit maxima Pœna;
Et sis nocte levis, sit tibi cœna brevis.

V.

A' Vacsoráról.

Sok kint lát a' gyomor a' nagy vacsorátúl:
Sem nyughatik annak mert teli vóltátúl.
Hogy pedig könnyebb légy a' meg-hijúlt hastúl,
Leg ód éjtszakára magad' dobzódástúl.

VI. *Dispositio ante cibi sumptionem, edendi item,
atq; ciborum ratio.*

Tu nunquam comedas, stomachum nō noveris esse.

1. Purgatum, 2. vacuumque cibo quem sumferis ante:

1. Ex desiderio id poteris cognoscere certo:

Hęc sint signa tibi, 2. subtilis in ore saliva.

VI.

*Az étel előtt való maga alkalmaztatásról:
és eteknek s' italnak meggyárúl:*

Valamig nem érzed gyomrod' üresfűlni,
Előbbi ételtől éppen meg-tisztűlni,
Mind addig se egyél: mert nem fog használni,
Ételre ha ételt gyomrodba merfz hánni.

Ételed idejét, ha tudni akarod,
Im e' két jelekből könnyen mey-tanulod:
Edgyik: ha az ételt felettéb kívánod;
Másk: hogyha szádban igen hűg a' nyálad.

VII. *Cibi melancholici evitandi. Caseus.*

1. Persica, 2. poma, 3. pyra, 4. & lac, 5. caseus, 6. & caro sal
7. Et caro cervina, 8. & leporina, 9. bovina, 10. caprin
Atra hęc bile nocent, suntque infirmis inimica.
Caseus est nequam, quia concoquit omnia, se quàm:
Caseus ille bonus, quem dat avara manus.

VII.

*Az elmét meg-báhorító és meg-bámitó étkek-
nek el-távoztatásáról. S-a' Sajtáról:*

Alma, Baraczk, Körtvély, Tej, Sajt, és a' sós Hú
Szarvas hús, és Nyúl hús, ökör hús, Kecske hús,
Feketé sart szerzők, s' lész Melancholicus:
Mind ártanak ezek; beteg hát töllők fűs.

A' Sajt is erejét hafadban úgy tartya,
Hogy a' több eledelt emésztésre hajtya:
Azért, szád meg-enni csak akkor jóvallya,
Mikor ötet néked a' fősvény kéz adgya.

A 4.

VI

VIII. *Cibi bene nutriendi. Ova.*

1. Ova recentia, 2. vina rubentia, 3. pingvia jura,
Cum similia purâ, naturæ sunt valitura.
Regula presbyteri jubet hoc pro lege teneri :
Quod bona sunt ova, candida, longa, nova.

VIII.

A jó vért szerző Eledetek :

Az új Tyukmonyakkal a' piros Bor hasznos :
Jobb az étek lév-is, a' melly igen siros :
A' fejtér és puha Semlye-is hathatós ;
Természet segítőik mindenik, bizonyos.
A' Papi rendeknek, s' elme fárasztóknak,
Ezek tartatnak ám enni hasznosbakkak :
Ha olly Tyukmonyakkal kedveznek hasoknak,
Mellyek tiszták, hofszak, s' látzanak újjaknak.

IX. *Cibi impinguentes.*

Nutrit, 1. triticum & impinguat, 2. lac, 3. caseus infans,
4. Testiculi, 5. porcina caro, 6. cerebella, 7. medullæ,
8. dulcia vina, 9. cibus gustu jucundior, 10. ova
orbilia, 11. & ficus maturæ, 12. uvæque recentes.

IX.

A vastagon éltető, és hizlaló Eledetek :

Búza kenyér, új Sajt. Tép, hidgyed, kövérít.
Minden enni való állatok' heréjít,
Dísznó húst, agyvelőt, s' konczoknak velejít.
gyél. S' édes Borral gyűjtsd tested' errejit.
A' gyönyörködtető kedves izü étkek,
higan sült Tyukmonyak téged kövérítnek :
jól meg ért Fügek sem utóffók léfznek :
új Szőlő gerezdek ; mind hizlálnak ezek.

X. *Boni vini proprietates.*

ina probantur, 1. odore, 2. sapore, 3. nitore, 4. colore.
bona vina cupis, quinque hæc laudantur in illis :
Fortia, 2. formosa, 3. & frangrantia, 4. frigida, 5. frisca.

X.

X.

A jó Bornak tulajdonsági :

Ezekbül próbálhadd Bornak ő jóságát :
Elsőben : ha annak kedvelled illattyát,
Az után az izit : s' szemléld tisztaságát :
Szinérül is érthedd annak ő mivoltát.

Hogyha jó Bort kívánsz innya jó kedvedbül ;
Meg-ismérheted azt illyen öt jelekbül :
Kellemes illatrúl, erejek, s' színekrúl,
Hivefségrúl, s' mikor töltöd fel szökéfrúl.

XI. *Vinum dulce & album.*

Sunt nutritiva plus dulcia candida vina. Alii sic :
Gorpora plus augment tibi dulcia, candida vina.

XI.

Az édes, és fejtér Bor :

Az édes és fejtér Borok táplálóbbak,
Tessedet tartani, hidgyed, azok jobbak,
Tagjaid az illytől léfznek zomokjabbak,
Erőd ezzel épül, s' inaid gyorsabbak.

XII. *Vinum rubrum.*

Si vinum rubrum nimium quandoque bibatur,
1. Venter stipatur, 2. Vox limpida turbificatur.

XII.

Piros Bor :

Ha piros Bort iszol felettébb, s' gyakorta,
Has puffadással lesz annak az ártalma ;
Sőt ha tiszta vólt is torkodnak az hangja,
Rekedést ád néked, mert szódd meg-zavarja.

XIII. *Lethalium venenorum remedia. Allia.*

1. Allia, 2. ruta, 3. pyra, 4. & raphanus, 5. cum theriacâ
Præstant antidotum contra lethale venenum, (6. nux
Allia qui manè jejuno sumserit ore,
Hunc ignotarum non lædet potus aquarum.
Nec diversorum mutatio facta locorum.

A5.

Hæc ideo miscere cibus messoribus est mos,
Ut si forte sopor fessos depresserit illos,
Vermibus à nocuis tuti requiescere possint.

XIII.

Az halálos mérget el-űző Orvosságok:

Fokhagyma, és Rúta, Körtvély, a' Retekkel,
Méreg ellen valók, Dió-is, Terjékkel.

Ki Fokhagymát eszik éhomra jó reggel,
Nem vesztí meg gyomrát akármelly rosz vizzel:

Nem háborítja meg semmi helyi változás,
Az Aratóknál-is azért ez a' szokás,
Hogy étkek gyakortább legyen jó Fokhagymás,
S' úgy lesz bátorságosb a' déli nyugovás.

Mert midőn munkájok után el bádgyadnak,
Eslankatt testeket adgyák az álomnak,
Az ártalmas férgek nekik nem árthatnak,
Ezek ellen akkor bátrabban nyughatnak.

XIV. *Aër.*

1. Lucidus, 2. ac mundus sit ritè habitabilis aër,
3. Infectus neque sit, 4. nec olens foetore cloacæ.

XIV.

A bé-szivandó és ki-bocsátandó híg ég:

Mikoron az híg ég tiszta és világos,
Bé-szini mindennek akkor bátorságos,
Es hogyha meg dögöltt párátul nem dohos,
Avagy árnyékszéktul nem meg-veszett szagos.

XV. *Nimia vini potatio.*

Si nocturna tibi noceat potatio vini,
Hoc tu manè bibas iterum, & fuerit medicina.

XV.

A felettéb való Bor-ital:

Estvéli Bor-ital ha fájtattya fejed,
S' roszszul vagy on attul mind az egész tested,

Ez

Ez legyen orvosság néked attul, hidgyed:
Reggel ismét azzal ásztasdad a' béled.

XVI. *Melius vinum.*

Gignit & humores melius vinum meliores.
Si fuerit nigrum, corpus reddit tibi pigrum,
Vinum sit, 1. clarumque, 2. vetus, 3. subtile, 4. maturum.
5. Ac bene dilutum, 6. saliens, 7. moderamine sumptum.

XVI.

A jobb Bor:

Mentől jobb Bort iszol, attul lesz jobb véred;
Ha fekete, attul rest leszen a' tested;
Tiszta, vékony, s' nem új, kit kívánnyon inyed,
Allapadott, s' szökő: s' vizzel elegyítsed.

XVII. *Cerevisia.*

1. Non acidum sapiat cerevisia, 2. sit bene clara.
3. Ex granis, 4. sit cocta bonis, 5. satis ac veterata.

XVII.

A Serrul.

Ne legyen Sered-is íziben eczetes,
Zavaros, se sűrű, mert ez nem kellemes,
Búzából legyen főtt, s' ez lesz igen jeles,
Allapadott, s' szállott, mert így egészséges.

XVIII. *Usus Cerevisia.*

De quā potetur, stomachus non inde gravetur.

XVIII.

Serrel való élés:

A' melly Serbül mikor kedved szerint iszol,
Csak szomjad müllyék-el, s' néked az esik jól:
Mert hogyha gyomrodban eledelt széllyel tol,
Hukád azon éjjel nagy korrogással szól.

XIX. *Qua vitæ ratio quolibet anni tempore fit utilis.*

Temporibus veris modicum prandere iuberis;
Sed calor æstatis dapibus nocet immoderatis;
Autumni fructus caveas, ne sint tibi luctus;
De mensa summe quantum vis, tempore brumæ.

XIX.

XIX.

Az esztendőnek melyik részében micsoda

Eledel hasznosabb:

A' ki nyilt Tavaszszal kevés légyen étked;
A' foka Nyárban is nem használ tenéked.
Az őszi gyümölcsöt meg-firattya béled.
Télben egyél annyit, mennyit tartya kedved.

XX- *Pavus potius corrigendus.*

1. Salvia, 2. cum rutâ, faciunt tibi pocula tuta;
Adde, 3. rosâ florem, minuuntque potenter amorem.

XX.

Az ártalmas Italok ellen való Orvosságok:

Sállya ha Rútával italodban lészén,
Semmi ételedben ártalom nem lészén;
Vagy Sallyával Rósa pohárodban lészén,
Fajtalan szerelmet meg-lasítanak éppen.

XXI. *Nausea marina.*

Nausea non poterit hæc quem vexare, marinam.
Undam cum vino mixtam qui sumserit ante.

XXI.

*A' Tenger vizétől való Csömör és ne-
bészég ellen:*

Ha ki hajókázni Tenger vizére megy,
S' annak erejétől félsz hogy beteg ne légy,
Ugyan-azon Vizzel elegyült Bort bé-végy:
Igy nem árt-meg. Rajta bátran csak által megy.

XXII. *Generale condimentum.*

1. Salvia, 2. sal, 3. vinum, 4. piper, 5. allia, 6. petroselinum;
Ex his fac fassam, ne sit commixtio falsa.

XXII.

Közönséges Trágyázások:

Sállya, Bor, és a' Sô csinálnak jobb étket:
Borfal, Fokhagymával szerefs Petrefelymet;
Jó étket szeretnek a' kiknek ez tetfzet,

Ezek

Ezek nem vesztik-meg csömörrel a' testet.

XXIII. *Utilitas lotionis manuum.*

Lotio post mensam tibi confert munera bina.

1. Mundificat palmas, 2. & lumina reddit acuta.
Si fore vis sanus, ablue sæpè manus.

XXIII.

A' kezek meg-mosásának hasznai:

Etel után a' ki kezeid meg-mosod,
Kettős lészén ebből tenéked az hasznod:
Tiszta lesz tenyered, s' élesb szem-világod;
Gyakor kéz mosással egészséged tartod.

XXIV. *Panis.*

1. Panis non calidus, 2. nec sit nimis inveteratus,
Sed, 1. fermentatusque, 2. oculatus, 3. sit bene coctus.
4. Et fassus modicè, 5. ex granis validis electus.
Non comedas crustam, choleram quia gignit adustam,
Et panis fassus, fermentatus, bene coctus,
Purus sit sanus, non talis sit tibi vanus.

XXIV.

Kenyérről:

Ne légyen Kenyered igen kemény, s' meleg;
Jobb lészén az költen, hogy sem ha nem költ meg:
Az jobb melly lyukatos, tudgyaezt a' Kőtség,
Nem egészséges ha sülése nem elég.

Mertaz ilyen Kenyér gyomrodat terheli,
A' fekete fárt-is felette neveli;
Rendi szerint sóztat az inyed kedvelli.
Sületlen és korpás Kenyért ki ditséri?

XXV. *Caro porcina.*

Est porcina caro sine vino pejor ovinâ:
Si tribuas vinum fuerit cibus ac medicina,
Illa porcorum bona sunt, mala sunt reliquorum.

XXV.

Diszó hús.

Diszó hús Bor nélkül rozsfzabb a' Juh húsnál;

Borra

Borral ő jobb étel, s' orvosságúl használ :
Hurkája jobb egyéb állat hurkáinál ;
Kővériben pedig nincs jobb a' topjánál.

XXVI. *Mustum.*

- A 1. Impedit urinam mustum, 2. solvit citō ventrem,
A 3. Hepatis emphraxin, 4. splenis generat, 5. lapidemque,
T XXVI.

A *Mustról.*

Meg-akadályozza a' must a' vizellést ;
A Az hasnak peniglen ád ő szabad menést,
A Májban s' lépben szerez nedveség rekedést,
Az hójagnak penig követ nehezdedést.

XXVII. *Potus aqua & vini.*

- S Potus aqua sumptus comedenti incommoda praestat :
S Hinc friget stomachus, crudus & inde cibus.
V Vina bibant homines, animantia caetera fontes,
F Abiit ab humano pectore potus aqua.

XXVII.

Bor és Viz italról :

N A' Viz ital igen árt az étel közben,
U Gyomrot meg-hidegít, s' nem emésztet könnyen,
Valamint bé veszed jó ki majd akképpen,
Hanem ha mind estig dolgozol erősen.
Igyanak Bort azért inkább az Emberek ;
S A' több állatoknak jók lesznek a' Vizek :
U Vagy mikor folyam nincs, éltesék kútfejek.
I Nem jó, hogy csak Vizzel éllyenek Emberek.

XXVIII. *Caro vitulina.*

- E 1. Sunt nutritivæ multum carnes vitulinae.

XXVIII.

Borju húsról.

B Mivel igen gyenge a' Borjúnak húsa,
Test táplálására van ennek nagy haszna.

XXIX. *Aves esui apte.*

J 6. Sunt bona, 1. gallina, 2. & capo, 3. turjur, 4. sturna, 5. colūba,
6. Quis-

6. Quiscula, 7. Phasiades, 8. merula, simul, 9. ortygomerra,
10. Perdix, 11. frigellusque, 12. Otis, 13. tremulusque,
14. amarellus.

XXIX.

A meg-ételre alkalmatosabb Madarak :

Tyúk, Galamb, Seregély, Gerlicze, Kappannal,
Fürjek, és a' Rigó, ízeseek, Fáczánnal.
Fogoly, s' Húros-madár, csácsogó Harissal,
Tengeri Réczével, s' Tuzok, a' Fajd-tyúkkal.

XXX. *Pisces salubres. Lucius.*

Si pisces molles sunt, magno corpore tolles ;
Si pisces duri, parvi sunt plus valituri.
1. Lucius, 2. & perca, 3. saxatilis, 4. albica, 5. tencha
6. Gornus, 7. plagitia, & cum, 8. carpa, 9. galbio, 10. truta
Lucius est piscis rex atque tyrannus aquarum.

XXX.

Az egészségessebb Halak :

Hal hogyhalágy testű, nagy, puha, és torha,
Kedvesnek ételre ezt válasszad néha ;
Hogyha kemény testű, aprólék, s' nem puha,
Mikor ezt meg-észed több van ennek haszná,
A' Csuka, Sügérrel, az apró Kővi hal,
Tengerifejér hal, Czompó, Veréb-hallal,
Más Tengeri kis hal, Potyka is, Pisztrangal,
Kedvesek ételre magok jóságokkal.

A' Csuka felől azt kiki meg valhattya,
Hogy minden Halaknak csak ő a' Királya :
Mert midőn a' vizet több Halak közt úszsza,
Nagy kegyetlenségét azok on-mútattya.

XXXI. *Anguilla ; & caseus.*

Vocibus anguilla pravae sunt, si comedantur.
Caseus, anguilla nimis obfunt, si comedantur.
Ni tu saepe bibas, & rebibendo bibas.

XXXI.

Ingolna: Sajt:

Ha meg-észted testét az Ingolna hálnak:
Vagy mértéket nem tész ételében Sajtnak;
Mindenik szavadnak rekedéssel ártnak:
Hanemha szüntelen Bort adsz a' torkodnak.

XXXII. *Cibi potusq; in prandio atq; cena
pe. mistio sive alteratio.*

Inter prandendum sit saepe, parumque bibendum:
Si sumas ovum, molle sit, atque novum.

XXXII.

*Etkednek, s' Borodnak ebéd és vacsorakor
való meg-elegyítése, és meg-változtatása:*

Az ételkor szűklég gyakran kevés ital.
Tyuk monyad légyen hig, új, és használsz azzal.

XXXIII. *Pis.*

Pisum laudandum nunc sumpsum ac reprobandum:
Est inflativum cum pellibus, atque nocivum;
Pellibus ablati, sunt bona ipsa satis.

XXXIII.

A Borsóról:

Dicséretes Borsót mostanában ötrünk,
Melly nem sokára lőtt meg vetendő tőlünk:
Hajalatlan, gyomrunk' puffasztotta nekünk;
Haja nélkül, vólt ez alkalmasb étünk.

XXXIV. *Lac tabidarum.*

Lac phtificois sanum, 1. caprinum, postque, 2. camelii.
Ac nutritivum plus omnibus est, 3. asininum,
1. Plus nutritivum, 4. vaccinum, sic & 5. ovinum:
Adsit & febris, 6. caput & doleat, fugiendum est.

XXXIV.

*A Tej, erőtlen és száraz-betegséges
emberek eledele:*

B Egészséges a' Tej gyenge Embereknek,
J Kiváltképpen Tejek Kecskéknek, s' Tevéknek,

Jobb

Jobb Tejek Számárnak, Juhok, s' Teheneknek,
Kit Főfájók, s' Hideg-lelők kerüllyenek.

XXXV. *Butyrum.*

1. Lenit, & 2. humectat, 3. solvit, sine febre butyrum.

XXXV.

A Vajról.

Lágyította a' gyomrot a' kinek Vaj tetszik:
Hasát is el-csapja a' ki sokat eszik.
Kivált ha kik Hideg leléskor nem vészik,
Jó nedveség testben ez által tenyészik.

XXXVI. *Serum.*

Inciditque, lavat, penetrat, mundat quodque Serum.

XXXVI.

A Savóról.

Hathatós gyomorban a' Téjből lőtt Savó:
Mosni, tisztítani, s' zavarni gyomrot jó.

XXXVII. *Casum Idem de se ipso.*

Casus est gelidus, stipans, crassus, quodque durus.
Casus & panis sunt optima fercula sanis;
Si non sunt sani, tunc hunc ne jungito panem.
Ignari Medici me dicunt esse nocivum;

Et tamen ignorant cur nocumenta feram,

Expertis reor esse ratum, quia commoditate.

Langventi stomacho casus addit opem.

Casus ante cibum confert, si defluat alvus;

Si constipetur, terminet ille dapes.

Qui Physicen non ignorant, hæc testificantur.

XXXVII.

A Sajtról:

A' lágy Sajt ad néked hideg természetet,
Meg-szorította benned a' meg-emésztettet;
Mint hogy durva, s' nedves, azért keményíthet:
Ezek esnek arra a' ki illyent szeret.

Jó a' Sajt Kenyérrel egészségeseknek,
Leg-jobb étel, hidgyed, többinél ezeknek;

B

Ha

Ha peniglen adod a' betegeseknek,
Kenyérrel, s a' nélkül se jovald ezeknek.

H

A Sajt ő magáról:

Vag A' tudatlan Orvos nevez ártalmfának;
Minő-maga sem tudja miért nevez annak;
Han Dekik tapasztalták erejét vóltomnak,
El-híszem hogy tudgyák hasznát-is ők annak.
A' gyenge gyomornak adok én nagy erőt,
Mert hamar meg-főzöm a' mibinnenem főtt;
Ha ki engem meg-őt más több étel előtt,
A' mi meg-rekedt ott onnat hamar ki-jött.
A' kinek ételtől meg dagadt az hasa,
En általam léssen annak tágulása.
Ty Ha ki a' termézfet dolgait jól tudja,
En felöllem mind ezt ő meg-bizonyítja.

Pis

XXXVIII. *Modus edendi & bibendi.*

Est inter prandendum sit saepe parumque bibendum;
Ut minus agrotas, non inter fercula potes;
Ut vites penam, de potibus incipe cenam.
Post pisces nuces, post carnes, caseus adsit.
Unica nux prodest, nocet altera, tertia mors est.
Singula post ova pocula sume nova.

M

H

H

XXXVIII.

Az Etel s' ital vételnek módgyárul:

Etel között gyakran egy egy kicsinyt igyál;
La De, hogy beteg ne légy, lokat se zabállyál;
A' hasad' fájdalmával hogy ne is kinlódgyál,
Etel előtt néha Bortól se távozzál.
E A' Ha ételt Dióval; Húst rekesz bé Sajtál.
Egy féle Dió jobb, s' hasznod léssen azzal;
Más, ártalmas; harmad, fenyeget halállal.
B Minden Tyukmonyt önts-meg egy egy pohár Borral

XXXIX.

XXXIX. *Pyra.*

Adde pyro potum; nux est medicina veneno,
Fert pyra nostra pyrus, sine vino sunt pyra virus.
Si pyra sunt virus, sit maledicta pyrus.
Dum coquis, antidotum pyra sunt, sed cruda venenum;
Cruda gravant stomachum, relevant sed cocta gravatum.
Post pyra da potum, post pomum vade cacatum.

XXXIX.

Körtvélyről:

Borítalt el ne hadgy Körtvély étel után.
Dió is orvosság méreg ellen nyilván.
A' melly Körtvély terem mert nálunk itt a' fán,
Bornélkül ez néked méreg léssen nyilván.
Főve lesz orvosság Körtvély méreg ellen;
Ártalmas peniglen főtelen és nyersen,
Gyomrod' nehezíti; de tágítja főtten.
Alma étel után könnyüdni menny menten.

XL. *Cerasa.*

Si cerasum comedas, tibi confert grandia dona:
1. Expurgat stomachum, 2. nucleus lapidem tibi tollit.
3. Hinc melior toto corpore sanguis inest.

XL.

Cserefsnyéről:

Ha Cserefsnyét eszel, léssen nagy hasznodra,
Ettől terem testben vérnek is a' jova,
S' gyomrodattisztítja: sőt ha ott lesz magva,
Követ is belölled szépen ki-ozlattya.

XLI. *Pruna.*

1. Frigida sunt, 2. laxant; multum profunt tibi pruna.

XLI.

Szilváról:

Hivefit tégedet, s' tágít gyomron Szilva;
Sokat hasznát hidgyed, néked annak jova.

XLII. *Persica, racemi; & passula.*

Persica cum musto vobis datur ordine iusto.

B2

Samerc

umere, sic est mos, nucibus faciando racemos.
Passula; non spleni, tussi valet, est bona reni.

XLII.

Barackrül.

Módoson edd, és idd, Barackkót a' Mustal:

Hagy szokás meg-enni Szőlőt is Dióval.

Afzszú Szőlő lépnek vagyon ártalommal:

Jó hurúttól: s' véséd' tiztittya azonnal.

XLIII. Ficus.

eropha, tumor, glandes, ficus cataplasmate cedunt;

Tunc, cataplasma facis, cum succum ponis & herbam;

unge papaver ei, confracta foras trahit ossa;

vermiculos, Veneremque facit; sed cuilibet obstat.

XLIII.

Fügetül:

Hogyha Fügettészsz a' mérges Fekélyre,

utolsó Mirigyre, Golyvára, Kelétre,

irás ruha gyanánt ragasztod ezekre,

Vagy ki fokadnak, vagy el-öszolnak végre.

Ha pedig Fügetre Mákot reá hintesz,

Meg-törött csontnak is forradást készítesz:

Igyan ezt meg-éve tetveket tenyésztesz:

szerelemre mozdit; de ártalmat vészsz.

XLIV. Mespila.

Multiplicant mīdum, 2. ventrem dant mespila strīdum;

Mespila dura placent; sed mollia sunt meliora.

XLIV.

Náspolyrül:

Náspoly vizelletté téged sokszor készít;

béledbe pedig mikor jutánd, szorit:

Eménnyé jóssággal kívánságot indit;

Mentől lágyabb pedig annál jobban segít.

XLV. Mustum.

Provocat urinam mustum, 2. cito solvit, 3. & inflat.

XLV.

Mustból:

A' Must is Emberben indit vizelletté,
Puffaszttya a' gyomrot, s' mozdit emészttet.

XLVI. Cerevisia & acetum.

1. Crassos humores nutrit cerevisia, 2. vires,
Præstat, 3. & augmentat carnem, 4. generatque cruorem;
5. Provocat urinam, 6. ventrem quoque mollit, 7. & inflat;
8. Frigidat, & modicum; sed plus, 1. deficcet acetum,
2. Frigidat, 3. emaciatque, 4. melanch: dat, 5. sperma mī-
1. Siccos infestat, 2. nervos, & 3. pingvia siccant. (norat)

XLVI.

Ser, és Eczet:

Temérdekül testben Serrel a' nedvesség,

Inaidban pedig lesz attúl erősség,

Hasznoson kövérit, vér lesz attúl elég,

Vizeltet, haft lágyit, puffaszt nem kevésség.

Hívesít egyszer s' mind ugyan a' Ser téged:

Eczet is színtén úgy, s' szárazíttya bő véred,

Melancholiát hoz, s' magvot a' paszt benned,

Száraznak árt, s' kövért szárazít bizony hidjed.

XLVII. Rapa.

Rapa 1. juvat stomachum, 2. novit producere ventum,

3. Provocat urinam; præstatque, 1. in dente ruinam,

Si male cocta datur, 2. tibi torsio sic generatur.

Radix rapa bona est, comedenti dat tria dona:

1. Visum clarificat, 2. ventrem mollit, 3. bene bombit.

Ventum sæpe rapis, si tu vis vivere rapis.

XLVII.

Répa:

Azédesült Répa hasznos a' gyomornak,

Csak-hogy szelet támaszt az aló hurkának,

Vizeltet, s' ártalmas romlással a' fognak;

Fövetlen, has-fájást szerez néked, s' másnak.

XLVIII. *Animalium viscerum.*

Egeritur tardè cor, concoquitur quoque durè;
Sic quoque ventriculus, tamèn exteriora probantur.
Reddit lingua bonum nutrimentum medicina;
Concoctum facilis pulmo est, cito labitur ipse.
Est melius cerebrum gallinæ quam reliquorum.

XLVIII.

Az élő állatoknak belső részei:

A' Sziv a' gyomorban későn emésztdődik,
Inte Emésztes után is keményvé verődik:

A' Gyomorról szintén illy dolog értetik;

Külső részepedig jobbnak ítéltetik.

A' Tüdő peniglen könnyebb emésztesű,

S' hamarébb el sorvad gyomorban, mint a' Szű,

Agyvelőkben sincsen egy is olly jó izü,

Mint a' melly szájunkban a' Tyúk fejéből jü.

XLIX. *Semen fomiculi.*

Est semen fomiculi pellit spiracula culi.
Sis duo dat marathrum, 1. febris fugat, 2. atque venenum.
Et purgat stomachum, 4. lumen quoque reddit acutum.

XLIX.

Kömény mag:

M A' Köménynek magva, hogyha ki ezzel élt,

H Alsó vég hurkáról el tiltott dohos szélt;

H Söt Kömény, s' Kaporról valaki jól ítélt,

C Ezekből magának illy négy hasznót remélt:

L Hideg-lelést el tilt, s' mérget is el üzi,

A' fáros gyomornak tisztulását szerzi,

P Szemeknek látását igen élécsiti,

A' jókat tenéked a' Kapormeg szerzi.

L. *Anisum.*

Emendat, 1. visum, stomachum confortat anisum.
Copia dulcoris aniso fit melioris.

L.

Anis:

A' jó szagú Anis szemet világozt,
Meg étellel penig gyomrot is erőssít,
Mentől édesb izü, benned több jót indit,
Minden tetemidben olly erőssen éppit.

LI. *Spodium Simplicia visceribus appropriata.*

Si cruor emanat, spodium sumptum cito sanat.
Gaudet hepar spodio, mace cor, cerebrum quoque moro.
Pulmo liquiritiâ, splen, capp stomachusque galangâ. (Scho)

LI.

Nád gyökér hamva tulajdonképpen:

avagy, égett korom:

A' ki újonában vágott febet érez,
Hogy véri meg állyon, Korom hamval hintez;
Mem halálos febet ha ki véle kötöz,
Egyéb flastromoknál hamarább gyógyit ez:

Hasznos ez a' májnak: s. a' Fa-héj a' szűnek:

A' Moh-fü peniglen úgy az agyvelőnek:

Edes gyökér étel igen jó tüdőnek:

Keserű (gyökér) gyomornak: Kapornais lépnek

LII. *Sal.*

Vas condimenti præponi debet edenti.

Sal, 1. virus refugat, 2. recte insipidumque saporat.
Sapit esca probè, quæ datur absque sale.

1. Urunt res salis visum, 2. semenque minorant,

3. Et generant scabiem, 4. pruritum sive rigorem,

Sal primo poni debet, primòque reponi.

Non bene mensa tibi ponitur absque sale.

LII.

Sóru:

Mikoron ebédlesz, vagy ülsz vacsorára,

Só tartót tégy elé akkor az asztalra:

Mérget el üz a' Só, s' hoz jó izz szájadra

Nem dicsérek étket Só nélkül számodra.

Szárasztanak a' Sós étkek, és hevitnek,

Lárást ostitnak, magot kevesitnek,

Rúhet nemznek, s' könnyen vízketegesitnek;

Néha pedig ugyan ezek hivesitnek.

Azért, elsőben is az asztalra Sót tégy.

Elsőben is onnan többinél Sót, el végy;

Ebéd s' vacsorádon Sónélkül el ne légy:

Mert nem lesz jól gyomrod, mikor onnat el-mégy.

LIII. *Sapores, & eorum qualitates.*

Hi fervore vigent tres, 1. falsus, 2. amarus, 3. acutus,

Alget, 4. acetosus, sic, 5. stipans, 6. ponticus atque:

7. unctus, 8. & insipidus, 9. dulcis, dant temperamentum.

LIII.

Izek, és azoknak minémiségek:

Hevitnek ez hármak: sós, erős, keferű.

Hidegit ezetes, kemény, s' tenger izű.

Olajos, sőtalan, siros, édes kedvű,

Véred lesz ezektől helyes mértékletű.

LIV. *Vippa, i. panis vino imbutus.*

is duo vippa facit, 1. mundat dentes, 2. dat acutum.

3. quod minus est implet, 4. minuit quod abundat.

LIV.

Boros Kenyér:

Négy jeles hafzna van a' Boros Kenyérnek:

Hogát tisztít, s' éles lárásfád a' szemnek;

Ha véred nincs, vért gyűjts azzal a' testednek;

Ö vért apaszt véle rendkívül előknek.

LV. *Dieta.*

mnibus assvetam jubeo servare dietam;

quod sic esse probo, ni sit mutare necesse.

Hippocrates testis, quoniam sequitur mala pestis,

periculosior hæc meta est medicinæ certa dieta;

quam si non cures, fatuè regis, & malè curas.

LV.

LV.

Etel idejének tartása:

Minden embereknek hagyom s' parantsolom.

Szokott órát tarcsón ételnék, javallom;

Ha nem kinfzeriti nágy szükség, úgy mondom:

Hippocrásest erre biznyságnak vallom.

Mert ha szokott időn küll-élfzen vacsorád.

Döglesztés Pestis ebből támad reád;

Ebédi rendtartást ha időhöz szabnád,

Ar orvofságot is ezzel meg-haladnád.

LVI. *Dieta administratio.*

1. Quale, 2. quid, 3. & quando, 4. quantum, 5. quoties, 6.

Debent hæc medico in-victus ratione notari; (ubi, recta

Ne male conveniens ingrediatur iter.

LVI.

Az ételbéli rend tartásának módja:

Millyent egyél, s' mikor, hányszor, hol, és mennyit,

Doctori Régulán tarts-meg ennek rendit;

Ezeknek módgyárul ne gondolly csak semmit:

Mert a' rendeletlen étel roszízat indit.

LVII. *Caulis, seu brassica.*

Jus caulis solvit, cujus substantia stringit,

Utrâque quando datur, venter laxare paratur.

LVI.

Sós Káposzta:

Hogyha elégségre eszel sós Káposztát,

Meg-fogja bélednek ki-vágyó salakját;

Ha levébe íszol, rágalítod úttýát:

Lével edgyütt húsa meg-ereszti gáttýát.

Hogy hafadat néked zölden el ne csapja,

A' külső színétől bár víz jól meg-mossa:

Mert hogyha gyomrodba bé-mégyen mohossa,

El-hidd nyilvánfággal, a' gátat el-csapja.

B s

LVIII.

LVIII. *Malba.*

Dixerunt malvam veteres, quod, 1. molliat alvum,
Hujus radices rasa, 2. solvunt tibi faeces.
3. Vulvam moverunt, 4. & fluxum saepe dederunt.

LVIII.

Mályva:

A' régi Doctörök Mályvák felől írják:
Hogy, gyomorba bé ment eledelt lágyították:
Gyökere vakarcsa hafad' meg-indították,
S' Aszfzonymon meg állott hőszámot mozdították.

LIX. *Mentha.*

Mentitur mentha, si sit depellere lenta,
Ventricis lumbricos, stomachi vermisque nocivos.

LIX.

Mentha:

Mentha gelesztátul hogyha jó nem volna,
Gyomorból ártalmas férgert ki nem tolna,
S' abban émelyedés tölle nem oszolna;
Magárul mindennek hazugságot szólna.

LX. *Salvia.*

Cur moriatur homo, cui salvia crescit in horto?
Contra vim mortis non est medicamen in hortis.
Salvia, 1. confortat nervos, 2. manuumque tremorem.
Tollit, 3. & ejus ope febris acuta iugit.
1. Salvia, 2. castoriumque, 3. levendula, 4. primula veris,
5. Nasturt: 6. Athanas: hæc sanant paralytica membra.
Salvia salyatrix, naturæ conciliatrix.

LX.

Sállya:

Miért hal-meg, kinek kerti tenyész Sállyát?
Mert halálnak kertben nem ládd orvolságát,
Ő a' ki inaknak erőtelen vóltát,
S' kézrefeszketést el-üz, s' Hideglelés súllyát.
Sállya, Levendula, Halhód-tök, s' Kőkörtsin,
Torma, és Varádics mind nagy és mind kicsin,

Guttát

Guttát meg-gyógyitnak emberek tagjain:
Sállya termézetet erősit akárkin.

LXI. *Ruta.*

Nobilitas ruta hæc, quod, 1. lumina reddat acuta,
Auxilio ruta vir quippe videbit acutè,
Ruta comesta recens oculos caligine purgat,
2. Ruta viris minuit venerem mulieribus addit.
Ruta facit castum, dat lumen, 3. & ingerit astum:
4. Coëta & ruta facit de pulcibus loca ruta.

LXI.

Rútha:

A' Rútha nemes fű, mert látást életit:
Ennek erejétül ember jobb szemet nyit:
Nyersen éve, szemet homálytúl meg-tisztit:
Férfitül szerelmet üz; de Aszfzonban szít.
A' ki Rúhával él-lefz tisztá életü;
A' látásra penig igen éles szemü:
Elméjét jóvitrya, s' leszen ravasz fejú,
Fött Rútának vize balhát el-üzni hü.

LXII. *Cepa.*

De cepis medici non consentire videntur,
Fellitis non esse bonas, ait ipse Galenus.
Phlegmaticis verò multum putat esse salubres,
Non modicum sanas Asclepius asserit illas,
Præsertim stomacho, pulchrumque creare colorem.
Contritæ, cepis loca denudata capillis,
Sæpe fricans, capitis poteris reparare decorem.
Appositas perhibent morfus curare caninos,
Si trita cum melle prius fuerint, & aceto.

LXII.

Veres-hagyma:

Doctörök Hagymáról nem egyaránt értnék:
Mert ártani mondgya *Gálénus* ezeknek,
Kiknek epéjek nagy, s' haragos mérgűek;
Hasznosnak mondgya azt nyálas vérűeknek.

Asclepius

Asclépius irja nem kevés hasznúknak:
Mert jók a' gyomornak, s' orcsának színt adnak,
Ha meg-tört Hagymával fejt a' kopasznak,
Gyakran kend, díszt meg adhatod annak.
Eb marástól néked Veres hagyma használ,
(A' mint némelyektről e' felől halhatnál:)
Eczettel és Mézzel kit ha timporálnál,
S' előbb kötnéd ezzel egyéb orvosságnál.

LXIII. *Sinapi.*

Est modicum granum, calidum siccumque sinapi:
Dat 1. lacrymas, 2. purgatque caput, 3. tollitque venenum

LXIII.

Mustár mag:

Kitsid mag a' Mustár, száraz, s' melegítő;
Még is szemeidből könyvet is ki-hoz ó:
Fejedet tisztítja, benne van olly erő:
Artalmas ételnek mérgétől is mentő.

LXIV. *Viola purpurea.*

1. Crapula discutitur, 2. capitis dolor atque gravedo,
3. purpuream violam dicunt curare caducos.

LXIV.

Bárfony színi Viola:

A' Viola néked használ Fő fájástól,
Hogyha nehézsége vagy on annak Bortól:
Egyéb fájdalmat is el űz az agyadból:
Mondják, hogy meg-gyógyít Nyavalya rontásból.

LXV. *Urtica.*

Egris, 1. dat somnum, 2. vomitum quoque tollit, & usum,
3. illius semen colicis cum melle medetur,
4. tussim veterem curat, si saepe bibatur.
5. Frigus pulmonis pellit. 6. ventrisque tumorem,
7. Omnibus & morbis ea subvenit articulorum.

LXV.

Csilyán:

A' hetegefeknek álmot ad a' Csalyán:

Okádást sem hágy ez lenni senki torkán,
Az űkrödéstől is el tiltja ő nyilván;
Mézbe keverd magvát, Kólyika szorítván,
A' rögzött Hurútot ki-írta belőled:
Tüdődnek hévfégét el űzi, bár hidgyed-
Hasad dagadását ez által nem érzed:
ő meg-erősíti minden inad, s' ized.

LXVI. *Hyssopus.*

Hyssopus purgans herba est e' pectore plegma,
Ad pulmonis opus cum melle coquenda jugata:
Vultibus eximium fertur praefare colorem.

LXVI.

Isóp:

A' torhát és nyálat Isóp ki tisztítja,
Belső részeidben valahol találja:
Mézzel elegy főzve tüdődöt javítja;
Orczádnak peniglen jeles színét adgya.

LXVII. *Charesolium.*

Appositum, 1. caneris tritum cum melle medetur
Cum vino potum, 2. lateris sedare dolorem,
saepe solet, 3. tritam si neas desuper herbam,
saepe solet vomitum, ventremque tenere solatum.

LXVII.

Turbolya:

Turbolyát meg-törvén Mézzel elegyits-meg,
Ennek erejével Fenét gyógyíthatsz meg,
Az oldala-fájót kend-meg ezzel, s' nem nyeg:
Levele has-menést, hányást is indít meg.

LXVIII. *Enula Campana.*

Enula campana, 1. reddit praecordia sana,
Cum succo rutae succus si summitur ejus,
Affirmant, ruptis quod prosit potio talis.

LXVIII.

Mezei örmény gyökér:

Az örmény-gyökérrel Szű-fájás meg-szűnik;

ötet, és a' Rútát hogyha öszve törik,
S' mind kettő levében szakatt ember iszik,
Nagy bizonyhial mondgyák, tölle meg-vigaszlik.

LXIX. *Pulegium.*

Cum vino, 1. nigram cholera potata repellit,
Appositum, 2. veterem dicunt ferre podagram.

LXIX.

Csombord:

Ha Csombordot törve Borral elegy iszol,
Mérges fekete sárt gyomrodból elki-tol:
Es hogyha Köszvényben felettrebb kinlódol,
Mondgyák, ha régi-is, testedből el-öszöl.

LXX. *Nasturtium.*

Illius succus, 1. trines retinere fluentes.
Illitus asseritur, 2. dentisque levare dolorem,
3. Lichenas succus purgat cum melle perunus.

LXX.

Torma:

Hulló hajat meg tart Tormának a' leve:
Fog-fájástul meg ment ennek az ereje,
Ha peniglen Mézzel öszve léssen törve,
Szeplőt-is el-öszöl ha meg kened velle.

LXXI. *Chelidonium.*

Cocatis pullis hac lumina mater hirundo,
(Plinius ut scripsit) quamvis sint eruta, reddit.

LXXI.

Vérebulló fü:

A' fecske-fiaknak ha szemek meg-vakúl,
Azoknak az annyok Vérebullóhoz nyúl,
Plinius azt írja, s' nem is tudatlanul:
Ha szemek ki-folyt-is, de attul meg-gyógyul.

LXXII. *Salix.*

Auribus infusus, 1. vermes succus necat ejus;
Cortex, 2. verrucas in aceto cocta resolvit,
Hujus flos sumptus in aqua frigescere cogit.

3. Istinus Veneris cunctos acres stimulant; et sic desiccatur, ut nulla creatio fiat.

LXXII.

Füz-fa:

A' Füz-fának levét ha füledbe töltöd,
Abban való férget mind egyig meg-ölsöd;
Ha peniglen haját Eczetben meg-főzöd,
A' testeden lévő Sümölsöt el-űzöd.

Hogyha Vizben iszod ennek meg virágát;
Testednek el-űzi buja indulattját,
S' annyira meg-hűti s' szárazságya a' sullyát,
Hogy a' nemzésnek is meg-foghatod útyát.

LXXIII. *Crocus.*

Confortare crocum dixerunt, 1. exhilarando,
2. Artus defectos reficitque, 3. hepar reparatque.

LXXIII.

Sáfrány:

A' kinek szívében nagyon szomorúság,
Valaki azzal él, lesz abban vigaság:
Erőtlen tagokban jó ettul vastagság:
Májat-is meg-űjt, olly jeles orvosság.

LXXIV. *Porrum.*

Reddit, 1. foecundas mansum per se puellas;
Manantemque potes, naris retinere cruorem,
Ungas si nares intus medicamine tali.

LXXIV.

Párhagyma:

Hogyha meddő leánt vagy aszszont találnál,
S' ezeknek Párhagymát enni gyakran adnál,
Tenyefzők lennének. De ha kenni hagynál,
Vére-folyó orrot; folyástul meg-fognál.

LXXV. *Piper.*

Quod piper est nigrum, 1. non est dissolvere pigrum.

2. Phlegmata purgabit, 3. concoctumque juvabit.

Leucopiper, 1. stomacho prodest, 2. tussaque, 3. dolorique.

Utile,

Utile, praevenit, 4. motum, 5. febrisque rigorem:
Quodque movere solet frigus periodica febris.
Compescit, febris si sumitur ante tremorem.

LXXV.

Bors:

A' melly Bors fekte nem rest hast el csapni,
Nyálas vért ki-tisztít, s' ételt segít főzni;
Fejér, gyomrot tisztít, s' Hurútot kész üzni,
Hányást előz: Hideg-lelés fog így veszni:
Ha bizonyos napot tart az Hideg lelés,
A' mig nem érkezik reád a' refzketés,
Idd-meg a' tört Borfot, s' nem ér-el a' nyegés,
El-veri rólad ezt erős Bors bé-vévés.

LXXVI. *Gravitas auditus.*

Et 1. mox post escam dormire, 2. nimisque moveri.
Ista gravare solent auditus, 3. ebrietasque,
4. Balnea, 5. sol, 6. vomitus, 7. affert repletio, 8. clamor:
Post coenam stabis, aut passus mille meabis.

LXXVI.

A' nehezen Hallásfrül:

Etel után mindgyárt álmod el távoztasz,
Semmi dolgot akkor szer-felett ne folytatsz;
Gyakor részegléget, kérlek, hogy el-múlatsz:
Mert ezek szerzik, hogy füléddel ne hallhatsz.

A' vacsora után kevelség vagy fenn-áll,
Vagy ezerlépéssel ide-s-tova sétálly:
Sok feredéstül, és nap hevértül meg válly:
Hányást, gyomor töltést, s' kiáltást is utálly.

LXXVII *Tinnitus sive sonitus aurium.*

1. Morus, 2. longa fames, 3. vomitus, 4. percussio, 5. casus
6. Ebrietas, 7. frigus tinnitus causat in aure.

LXXVII.

A' Fül csengésfrül:

Magad erőltetés, hosszvas éhség, hányás,

Verefég,

Verefég, fok efés, részegség, és fázás,
A' kiknek ezektől nem lehet el-válás,
Csengő fülük léznek' s' beléjek áll zúgás.

LXXVIII. *Ufifis nocumenta.*

1. Balnea, 2. vina, 3. Venus, 4. ventus, 5. piper, 6. allia
7. famus.
8. Porrum cum, 9. cepis, 10. faba, 11. lens, 12. fletusque
13. sinapi.
14. Sol, 15. coitusque, 16. ignis, 17. labor, 18. ictus, 19
acumina, 20. pulvis,
Ista nocent oculis, sed 21. vigilare magis.

LXXVIII.

A' Látásnak ártalmi:

A' gyakor feredés, bor, s' szerelem lángja,
Fokhagyma, bors, és füst, pár és veres hagyma,
Szél, bab, iencse, fíras, mustárnak is magva,
A' napra nézés is, szem világ ártalma:
Tűz, szertelen munka, buja közösködés,
Erős étel, ital, por, és szemet ütés,
Artalmas a' szemnek, napra szembe nézés,
Ejjeli s' nappali vigyázás és őrzés.

LXXIX. *Corroborantia visum.*

1. Foeniculum, 2. verbená, 3. rosa & 4. chelidonia, 5. ruta
Subveniunt oculis dira caligine pressis.
Nam ex istis aqua fit, quae lumina reddit acuta.

LXXIX.

A' Látást meg erősfítők:

Szaporá, és Vére-hulló füvek hasznak.
Egyaránt használnak Rósa, és a' Rúta,
A' ki nek a' szemét az homály bé-fogta,
Ezeknek vedd vizét, s' világát meg hozza.

LXXX. *Dolor dentium sedandus Hyoscyamus.*

Sic dentes serva; porrorum collige grana;
Ure cum hyoscyamo, adjuncto quoque thure; decenter;
Sic que per emborum (infundibulum) fumum cape dente
Ore diu tepidum si contineatur acetum, (remotum)

quo sunt decoctæ radices illius herbæ,
dicatur immodicum dentis pœcare dolorem.

LXXX.

A Fog fájásnak enyhítése:

Hogy nagy fájdalomtól fogaid enyhítsed,
Árhag' mának magvár, s' Bilindnek megszedjed,
Temjennel mind kettőt edgyütt meg égessed,
Lőcsér csőjén ezzel fogaid füstöllyed.

Vagy, meleg Eczeter tarcs fokáig Izádban,
Iz fünek gyökere főve legyen abban:
Mondgyák, hogy mikor van a' fog nagy fájásban,
Meg enyhődik tőlle, s' léfzen lassadásban.

LXXXI. Raucedo vocis.

1. Nux, 2. oleum, 3. frigus capitisque, 4. anguillaque
5. 6. pomum trudu, faciunt hominē fore raucum. (potus

LXXXI.

A Szónakrekedéséről:

Olaj, Dió torkot rekeszt, és Fő fájás,
Iz Ingolna hallal szertelen Bor ivás,
Iyers Almában való nagy gyuvatlankodás,
Torkot bé rekesztnek, s' hangja léfzen bibás.

LXXXII. Rheumatis remedia.

Jejuna, 2. vigila, 3. caleas dape; 4. tuque labore,
Inspira, calidum, 6. modicum bibc, 7. Comprime flatum
ac bene tu serua, si vis depellere rheuma,
fluat ad pectus, dicatur rheuma catarrhus,
ad fauces, bronchos; si ad nareis esto coryza.

LXXXII.

Az emberben való Torkának meg-orvoslása:

Bőjtölés, vigyázás, meleg étel evés,
dolog téttel meleg párah vevés,
evés ital, és a' meg tartott lehellés,
zeket ha téfzed, szűnik a' Kőhögés.
Melly ha száll mellyedre, mondatik Torkának:

Ha torkodon vagyon, Rekett neve annak;
Ha nyeldeklődön van, nevezzed Folyásinak;
Ha penig orrodban, hijad ezt Náthának.

LXXXIII. Curatio fistulae Sabo.

1. Auripigmentum, 2. sulphur miscere memento;
His decet apponi, 3. calcem conjunge, 4. saponi,
Quatuor hæc misce, comixtis quatuor istis
Fistula curatur, quater ex his si repleatur.
Attrito saponē genas purgare memento.

LXXXIII.

Gége orvoslás: Szappan:

Arany-gelét, Kénkő, Mész ha együtt léfznek,
Szappan: s' ez négy törve őszve kevertetnek;
Gége gyógyulásra orvofságok léfznek,
Jó háfzna, Szappannal szemek ha kenetnek.

LXXXIV. Dolores capitis Alois profluvium.

Si capitis dolor est ex potu, lymphæ bibatur.
Ex potu nimio nam febris acuta creatur.
Si vertex capitis, vel frons æstu tribulentur.
Tempora fronsque simul moderate sæpe fricentur.
Morellâ (solâno) cocta nec non calidâque laventur.
Istud enim credunt capitis prodesse dolori.
Qui fluxum pateris, si non caveas, morieris, (tum
1. Concubitum, 2. nimium potum, 3. cum frigore, 4. mo

LXXXIV.

Fő fájásról: és Has-menésről:

Hogyha Bor italtúl fejed fáj erőssen,
Meg gyógyulásáért igyál a' szép Vizben:
Mert hogyha Bort iszol gyakran mértékletlen,
Rövid időn esel nagy Hideglelésben.
Ha fejed s' homlokod fáj Nap hévfégétül,
Vakszemed gyakran kend, s' meg vigaszik ettül,
Es a' főtt Szederjnek jó meleg levértül,
A' Fő-fájás róllad eláll mind ezektül.
Hogyha mégyen hafad vérrel elegy folyván,

Leg-halvz, hogyha nem jársv ez Regulák úttyán :
Özösködést el hagy, s' ne igyal szaporán,
Vjd magad hidegtül, s' ne is fáradgy munkán.

LXXXV. Quatuor anni tempora. Venitur.
Temporis æstivi jejunia corpora siccant,
Quod libet in mense & confert vomitus, quòque purgat,
Humores nocuos, stomachus quos continet intus,
Per autumnus, hyems, æstas dominantur in anno.
Tempore vernali calidùsque aër madidùsque.
Nullum tempus melius est phlebotomiæ.
Sic tunc homini Veneris confert moderatus,
Corporis & motus, Ventrisque solutio, sudor.
Alnea, purgentur tunc corpora, per medicinas.
Æstas morè calet sicca; & noscatur in illâ;
Tunc quòque præcipuè choleram rubram dominari;
Humida frigida fercula dentur, sit Venus extra-
Alnea non profunt sint raræ phlebotomiæ,
Stilis est requies, sit cum moderamine potus.

LXXXV.

Az Esztendőnek négy idej: Hányás:
Száraszt az ételtül Nyárban tartóztatás;
E minden holnapban lasznos szádon hányás,
Értő nedveségtül lészzen ez tisztulás,
Helly miatt gyomrodban vólt igen nagy bomlás.
Tél, Tavasz, ősz, és Nyár az Esztendőt birják:
Telegnek, s' nedvesnek Tavasz idõt tartják:
Éret-is vágatni jobbnak akkor mondgyák:
Értkán közösülést akkoron nem tiltják.
Munkák gyakorlási, ide s' tova mozgás,
Las menéssel edgyütt, veriték, izzadás.
Gyakran meg-feredés, Doctori purgálás,
Zekkel lesz testnek Tavaszszal újulás.
Az hevítő Nyár-is száraz, természettel,
Terhenyős fárt nemző az ő melegével;

Elly

Elly akkoron hives, és nedves étkekkel:
Ne üzd magad akkor Vénus követéssel.

Nem használ ez időn a' gyakor fõrõdés;
Ritka légyen penig ér-vágással élés:
Igen sokat használ nyugalom vévés;
Itáloban penig légyen meg-mértéklés.

**LXXXVI. Ossá in corpore humano 219. vel 248.
Dentes 32. Vena 365.**

Ossibus ex denis, bis centenisque novenis,
Constat homo, denis bis dentibus, & duodenis:
Ex tercénenis, decies sex quinquèque venis.
Ossa ducentena, atque quater sunt & duodena.

LXXXVI.

A' Csontok, az emberi testben, számszerint,

219: vagy, 248. Fogak, 32. Érek, 365.

Hét-fáz tizenkilencz Embernek Csontyai:
Harmincz ketten vannak szám szerint Fogai:
Háromszáz hatvanöt testében Erei:
Igy kétfáz négy, s' négyfzer tizenkét Csontyai.

LXXXVII. Quatuor humores humani corpora.

Quatuor humores humano in corpore constant:
1. Sanguis, 2. cum cholera, 3. phlegma, 4. melancholia
Terra melancholicis, aqua confertur pituita,
Aër sanguineis: ignea vis cholera.
Humidus est sanguis, calet, est vis aeris illi:
Alget phlegma, humetque illic sic copia aquosæst,
Sicca calet cholera, & sic igni sit similita,
Frigens sicca melancholia est, terræ assimilata.

LXXXVII.

*Az emberi testnek négy rendbéli Ned-
vessegrül:*

Négy féle Vérből áll az embernek teste:
Tiszta Veres. Sárga, Nyálas, és Fekete;
Verhenyős vérükben Földnek természetere;
Nyálasokhoz közel Viznek van ereje.

C 3

A' kik

A' kikben peniglen van tiszta Piros vér,
Fig, éggel elegyült azokban meg az ér;
Eke te vérükhöz meleg természet fér,
Víznek erejével ez vetekedni mér.

A' Tiszta vér nedves, meleg, és áeres;
Nyálhives, nedves s' a' Víz abban bőves;
Sárga vérszárazt s' természeti Tűzes:
Eke te is szárazt, s' Földhöz hasonlít ez.

LXXXVIII. *Temperatura sive complexio sanguinea.*
Naturâ 1. pingves isti sunt aque, 2. jocantes.
Rumoresque novos cupiunt audire frequenter:
Ios 4. Venus, & 5. Bacchus delectant, 6. fercula, 7. risus.
Facit hos, 8. hilaris, & 9. dulcia verba loquentes.
In omnibus hi 10. studiis habiles sunt & magis apti.
Qualibet ex causa non hos facile excitat, 11. ira. (ris.
Largus, 2. amans, 3. hilaris, 4. ridens, 5. rubeique colo-
Cantans, 7. carnosus, 8. satis audax, atque, 9. benignus.

LXXXVIII.
Tiszta vérből álló természetnek mértékletiről:
Ez természet kővér, tréfás, és játékos:

Élreket hallani olly igen ávitós:
Ért, szerelmet ételt űzni kívánságos:
Vidám, nyájas beszéd nálla gyorsaságos:
Minden tanúságra alkalmasb másoknál:
Minden kitsiny okból haragot nem fundál:
Ő-kezű, szeret, vig, színe pirossan áll,
Danoló, és mérész, testes, s' kedvel szolgál.

LXXXIX. *Temperatura cholericæ sive biliosa.*
Est humor cholericæ, qui competit, 1. impetuosis,
Hoc genus est hominum cupiens, 2. præcellere cunctis,
Hi leviter discunt, 4. multum comedunt, 5. cito cresunt.
Ide & 6. magnanimi sunt, 7. largi, 8. summa petentes:
Hirulus, 10. fallax, 11. irascens, 12. prodigus, 13. audax,
14. Audax, 15. gracilis, 16. siccus, 17. croceique coloris.

LXXXIX.

A' Sárga vérekről:

A' Sár penész vére haragra hirtelen,
Másoknál elébb vágy, kívánsággal ilyen,
Könnyen tanul, értes, növeke izertelen,
Bő kezű, és bátor, hejaz is igen fen:
Igen szörös, borzas, csalárd, és tékozló,
Haragos, és bátor, semmitnem gondoló,
Ravaszággal tellyes, teste karcsún álló,
Szárak, sárga színű: felölle mind való.

XC. *Temperatura phlegmatica, seu pituitosa.*
Phlegma dabit 1. vires modicas, satolque brevesque,
Phlegma facit, 3. pingues, sanguis reddit mediocres;
4. Otia non studio tradunt, 5. sed corpora somno,
6. Sensus hebes, 7. tardus motus, 8. pigritia, 9. somnus,
Hic, 1. somnolentus, 2. piger, & 3. sputamine plenus,

XC.
A' Nyálas és Táknysos vérekről:
A' Nyálas véreknél van kevés erejek,
Szélesek, vállafok, törpe természetek:
Hoz ez kövéreket: nem közép rendűek:
Szorgalmat ofásra nem adgyák elméjek;
Sőt inkább álomban idejüket töltik,
Ostobák, éskéő mozgásra mindenik,
Erzékenységek rosz, s' orczájuk sejeirük:
Mivel a' Nyál benne igen bővölködik.

XCI. *Temperatura melancholica.*
Restat adhuc tristis cholericæ substantia nigra,
Quæ reddit, 1. parvos, 2. pertristes, 3. pauca loquente
4. Hi vigilant studiis, 5. nec mens est dedita somno.
6. Servant propositum, 7. sibi nil reputant fore tutum.
1. Invidus, & 2. tristis, 3. cupidus, 4. dextræque tenacis
5. Non expers fraudis, 6. timidus, 7. luteique coloris.

XCI.
A' Fekete vérekről:
Hátra még a' vérnek a' Fekete neme:
Buják, s' szomorúkat hoz ennek ereje:

Nem sok szavuk ezek : tanulóok felette :

Nem is von álmhoz ezeknek a kedve.

Fel tölt szándékokban vanálhatatóság :

Nem hiszik dolgokban hogy legyen bátorság :

Grigy, komor, fősvény, van benne kívánság,

Csalárd, félénk, fogta színek' el fargaság.

XCII. *Colores, Indicia redundantis sanguinis, cholerae
sive flava bilis, phlegmatis, & melancholia.*

Hi sunt humores, qui praestant cuique colores.

Omnibus in rebus ex phlegmate fit color albus ;

angvine fit rubescens ; cholerae rubra quodque rufus.

1. peccet sanguis, 1. facies rubet, 2. extat ocellus,

3. inflantur venae, 4. corpus nimiumque gravatur :

5. Est pulsusque frequens, 6. pleus, 7. mollis ; 8. dolor

in primis frontis, 9. fit constipatio ventris, (ingens,

10. Siccaque lingua, 11. sitis, 12. sunt omnia plena rubore,

13. Dulcor adest sputi, sunt acra dulcia quaeque.

Accusat cholerae dextrae dolor, aspera lingua,

Innitus, vomitusque frequens, vigilantia multa,

Multa sitis, pingvisque egestio, tormina ventris,

nausea fit, morsus cordis, languescit orexis :

Pulsus adest gracilis, durus, veloxque calescens.

1. ret, amarescitque, incendia somnia fingit.

Phlegma supergrediens proprias in corpore leges,

2. s. facit insipidum, fastidia crebra salivas,

Postarum, stomachi, simul occipitisque dolores :

Pulsus adest rarus, tardus, mollis, quoque inanis,

3. accedit salia phantasmata somnus aquosa.

Amorem pleno dum sex in corpore regnat,

4. gra cutis, durus pulsus, tenuis quoque urina,

5. sollicitudo, timor, tristitia somnia tetra :

6. vaeque praecipue tinnit vel sibilat auris.

III. *De phlebotomia; ac primo quidem de phlebotomia atate.*

1. Crisus septenus vix phlebotomiam petit annus.

2. Crisus uberiorque exit per phlebotomiam,

3. Crisus ex potu vini mox multiplicatur,

4. morumque cibo damnum lente reparatur.

5. Luminat clarificat, 2. syncerat phlebotomia.

6. nates & cerebrum, 3. calidas facit esse medullas :

4. Viscera

4. Viscera purgabit, 5. stomachum ventremque eoret,
6. Puros dat sensus, 7. dat somnam, 8. radia tollit;
9. Auditus, 10. vocem, 11. vires producit & auget.

XCII

*A Színekről : Mind a' négy féle Vérenek
bőrségének jelei :*

Ez Vérek adnak színt emberi állatnak :

A' Nyálas véreük fejeir színt mutatnak ;

Tiszta véreüknek orcájok pirosak ;

Sárga véreük pedig verhenyöst mutatnak.

Ha felettébb bőves tagaiban véred,

Im-ilyen jelekből könnyen meg isméred :

Orcád hogyha veres : ki-düllyedt két szemem :

Erek is puffadtak : s' meg nehezült tested :

Igen serényen jár az életnek ere ;

Az teli lévén, lágy, s' fájdalommal tele ;

Kivált homlokodban nagyon ennek jele :

Hafadnak-is kemény bé vött eledele :

Nyelved ; és az inyed akkor igen szárad :

A' nagy szomjúságról torkod is el fárad :

Almos vagy : s' mindenkor csak édes a' nyálad :

A' mi édes, azt-is keferűnek fogtad.

A felettébb-váló Sárga sármak jelei :

Kezed melege Sárga sárm mutatja ;

Ha bibircsós nyelved, az is annak úttya :

Fül csengés, és gyakor úkródás ezt tartja :

A' nyughatatlanlag ezent bizonyította :

Ha gyakran szomjuzol : s' ganéjod hig' firod :

Has fájás-is olly jel, melly néked bizonyos :

Gyakor csömör : és ha szű nyilallás sullyos :

Inyed az ételre nem igen kíváns.

Ha gyenge a' pulsus, nagy bizonyosság ez-is ;

Az pediglen kemény, gyorsan jár, s' meleg-is :

la száradsz testedben: s' keserű inyed is:
Gyakrabban tüzet látsz mikor álmodol is.

A felettébb való Nyálas vérnek jelei:

Mikor a' Nyálas vér regnál tagjaidban,
Zetlenné téfsz valamit vélsz szádban:
Minden ételt meg unsz: nyálad fetseg szádban:
Csontod, gyomrod, fejed vadnak fájdalomban:
Akkor a' mozgó ér benned mozog ritkán:
Z peniglen késő, lágy, és igen hitván:
Iszontalan álmod, s' csalárdot látsz nyilván:
Mocsárt, s' vizeket jársz, mintha völtnál úszván.

A bőrködő Fekete vérnek jelei:

Mikor testedben bő nedvesség találja:
Törőd fekete szin, s' kemény a' pulfuffa:
Vizelleted penig igen hig, és ritka:
Zorgalmatos gond is szivedet bádgyasztja:
Irtózatoss álom tűnik az elmédben:
Élsz, és szomorú vagy aluvó helyedben:
Ófőgsz, nyálasz, s' szájad van igen rozsz izben:
Csengés, avagy zúgás vagyon bal füledben.

XCII. *De phlebotomia; ac primò quidem de phlebotomia atata*
penus septenus vix phlebotomon petit annus,
piritus uberiorque exit per phlebotomiam,
piritus ex potu vini mox multiplicatur.
umorumque cibo damnum lente reparatur.
Luminat clarificat, 2. syncerat phlebotomia,
mentes & cerebrum, 3. calidas facit esse medullas:
Viscera purgabit, 5. stomachum ventremque coereet,
Puros dat sensus, 7. dat somnum, 8. tædia tollit;
Auditus, 10. vocem, 11. vires producit & auget.

XCIII.

Mennyi időshöz illik az ér vágás:

Tizenhét elztendõn az ér vágást kezdgyed:
Ert nagy erő hadgya azzal el a' tested.

Bor itallal hozhadd az után meg véred:
Csak étellel lassan gyűl meg nedvességed.

Szemnek világot ad: s' testnek tisztalagot:
Agyat, s' elmét újít, és a' velős csontot:
Has menést meg állít: bélt javít. és gyomrot:
Az érzékenlégnék ad õ tisztalagot:

Hogyha nem alhatol, álmod hoz szemedre:
Reftséget el űzi, ne szálljon testedre:
Hallást is élesít, ne juls fiketségre:
Szót tisztít: erõt ad. Mind segit ezekre.

XCIV. *Quibus mensibus conveniat, quibus
noceat phlebotomia.*

Tres insunt istis, Majus, September, Aprilis,
Et sunt lunares, sunt velut hydra dies.
Prima dies primi, postremaque posteriorum,
Nec sanguis minui, nec carnibus anseris uti.
Sit senium atque juvenia licet, si sanguis abundat.
Omni mense probe confert incisio venæ.
Hi sunt tres menses, Majus, September, Aprilis;
In quibus eminus, ut longo tempore vivas.

XCIV.

Mellyik Holnapban illik eret vágatni:
s' mellyikben ártson:

Ez három Holnapok jók Vér-bocsátásra.
Szent György, s' a' Pünkösti, és Sent Mihály hava;
Ezekben a' napok változnak gyakorta,
Nem külömben mint Hóld, s' vizben lakó vidra.

Első napja nem jó a' Pünkösti havának;
Utolsó napjai Szent György, s' Szent Mihálynak:
Kiken nincs ideje a' Vér-bocsátásnak:
S' ugyan ez napokban hadgy békét lúd húsnak:
Többiben, mind vénnek, s' mind iffiúnak szabad
Csak Mihály, s' Pünkösti, s' Györgyben ójjad
magad,

A' meg-irt három nap kivül: s' ezt jól tudgyad;
Hogy lok esztendőkre napjaidat nyújtsad.

XCV. *Impedimenta phlebotomie.*

1. Frigida natura, & 2. frigus regio, 3. dolor ingens,
4. Balnea, post, 5. coitum, 6. minor ætas atque senilis,
7. Morbus prolixus, 8. potus, 9. & et cæ.
10. Si fragilis, vel subrills, 11. sensus stomachi sit,
12. Et fastiditi tibi non sunt phlebotomandi.

XCV.

Az ér-vágásnak akadályai:

Az hideg természet: hideg tartományban;
Kik vannak igen fullós fájdalomban;
Kik feredés előtt fáradtak vénusban;
Ne gyönyörködgyenek ezek ér vágásban.

Sőt kik igen ifiak: vagy meg-aggott vénék;
Hosszú betegségét vagy a' kik szenvedtek:
Tellel, itallal vagy igen töltöztek;
Eret meg-vágnai ne igyekezzenek.

Azok se peniglen a' kik igen gyengék,
Gyomrokat kényesfen, s' puhán kényeztettek:
Telt unalommal, s' fanyalogva étek;
Eretet vágnai meg ne merészellyék.

XCVI. *Quæ circa venæ sectionem observanda.*
Fac faciendâ tibi, quando vis phlebotomari,
Vel quando minuis, fueris vel quando minurus;
Unctio, sive lavacrum, 3. & potus, 4. falcia, 5. motus,
Debet non fragili tibi singula mente teneri.

XCVI.

Mik tartassanak meg az ér-vágás körül:
Mikor eret akarsz testeden vágnai,
Meg kell a' vágandó eret firral kenni:
Ert innya: s' posztóval kezéd meg-tekerni;
Ind ezeket nem kell mulólag halgatni.

XCVII. *Quidam Phlebotomia effectus.*
Exhilarat tristis, 2. iratos placat, 3. amantes,
Ne sint amantes, phlebotomia facit.

XCVII.

XCVII.

Az ér-vágásnak némely hasznáiról:

A' szomorúakat vigakká csinállyá;
Az haraguttakat csendességre vonfsza;
Bolond ízetelmüket jobb észekre hozza:
Sokakban ér-vágás illy erejét hadgya.

XCVIII. *Scissura quantitas in venâ sectione.*

Fac plagam largam mediocriter, ut citò fumus,
Exeat uberius, liberiusque cruor.

XCVIII.

Mennyi nyílást kell az ér-vágással csinálni:

Az ér-vágás által hadgy elég nagy nyílást;
Hogy a' vér menésnek engedgyen bő folyást;
Ugy adgya ki testből a' mérges párállást,
Hogyha vérnek akkor mutatsz szabaromlást.

XCIX. *Quæ in venâ sectione consideranda.*

Sanguine subtrahito, 1. sex horis est vigilandum,
Ne somni fumus lædat tibi sensibile corpus.
2. Ne nervum lædas, non sit tibi plaga profunda:
Sanguine purgatus, 3. necarpas protinus escas.

XCIX.

Miket kellyen meg-tartani az ér-vágásban:

Mikor eret vágnasz, igen vigyázz arra:
Hat óráig tested hogy ne add álomra:
Sebi ne legyen mély, bé ne hasson inra:
Etet se végy hamar a' vér bocsátásra.

C. *Quæ post phlebotomiam vitanda.*

Omnia, 1. de lacte vitabit rite minutus,
Et vitet, 2. potum phlebotomatus homo;
3. Frigida vitabit, quia sunt inimica minutis,
Interdictus eritque minutis, 4. nubilus aer.
Spiritus exultatque minutis luce per auras;
Omnibus apta, 5. quies, & motus sæpe novicus.

C.

*Az ér-vágás után miket kell el-
távolítani:*

Midőn ér vágásra adtat te magadat:
Minden tej nemétől meg ójjad hafadat:
Se penig itallal ne terheld gyomrodát:
Hideg étel, ital sem téfzi hafznodat.
Felleges időben se próbálly ér-vágást:
Nap fényt nézz: és vig lég: szellőt végy ofztán mást:
Fáratság ott meg árt: testednek adgy nyugvást;
Pigy emésztheted meg könnyen az ér-vágást.
Cl. *Quibus morbis & statibus phlebotomia conveniat &
quantum sanguinis quoq; tempore detrahendum.*
Principio minuas in acutis, perperacutis.
Etatis mediæ multum de sanguine tolle;
Si puer atque senex, tollit uterque parum.
Per tollit duplum reliquum tempus tibi simplum.

CI.

*Mintem nyavalyáktól való legyen az ér vágás:
mennyi idejűnek, s' mennyi vér ki bocsátással:*

Elsőben, (*azt mondom:*) nagy nyavalyában légy,
Külömben ér-vágást te-magadhoz ne védy:
Közép idős fok vért: gyermek, s' vén kitsint végy:
Két annyit Tavasfzsal; s' mászor kevésbet végy.

CII. *Quæ membra quoq; tempore vena sectione vacuanda.*
er, æstas, dexteras: autumnus hyemisque sinistras.
Quattuor hæc membra, hepar, pes, cophæ, cor, vacuanda.
Æstas hepar habet: ver, cor, sicque ordo sequetur.

CII.

Mellyik tagok micsoda időben vágattassanak:
Tavasfzsal és Nyárban vágás jobb kezeden;
Fzszel s' Téli időn jobb lesz bal kezeden;
Izt penig négy részen: máj, láb, fő, szű éren;
Nyárban májjén; szűvén Tavaszfzsal: Illy renden.

CIII.

CIII. *Commoda ex sectione saluatella.*

Ex saluatella tibi plurima dona minurâ,
1. Splenem, 2. hepar, 3. pectus, 4. vocem, 5. præcordia
6. Innaturalem, tollit de corde dolo rem,
purgat.

CIII.

*A' közép és gyűrűs új között, vagy azok
alatt való érnek vágásának hasznai:*

Sok hafznodra léfzen a' vér ki-bocsátás,
Ha közép, s' gyűrűs ujj alatt lesz ér-vágás:
Lép, máj, melly, sző, s' szűben léfzen a' tisztulás:
S' izertelen bánattól elmédben újulás.

V E G E.

*Die 29. Octobris 1733
Suis ammicerat bonis
Mridail Regled: com
Debr. S. p. m.*

